

Spanyolország külpolitikájának fő irányai Primo de Rivera diktatúrája idején

Historiográfiai vázlat

Miguel Primo de Rivera külpolitikájának irányvonalát nem rajzolhatjuk meg anélkül, hogy a 20. század első évtizedeinek spanyol eseményeit meg ne vizsgálánánk. „Az 1898–1923 közötti éveket a spanyol történetírás többszörös válságként szemléli” – írja Anderle Ádám.¹ A nemzeti mozgalmak erősödése, a földtulajdon körüli problémák éleződése, valamint a politikai villongások lecsendesítése mind megoldásra váró feladatot jelentettek.

A korábbi korszakok dilemmái

Primo de Rivera külpolitikája a korábbi liberális kormányok által kiépített kapcsolatrendszerre támaszkodott.² Gustavo Palomares szerint azonban ez a külpolitikai örökség több szempontból sem volt megfelelő.³ Annak okait, hogy nem alakult ki hatékony külpolitika, a következő tényezőkben látja: „Nincs összehangolt és világos elv a nemzetközi célokban; a külpolitikai irányokban nincs egy globális vízió arról, mi is Spanyolország szerepe Európában és a Mediterráneumban; nincs tervezés, a külpolitikai tevékenységet inkább csak az improvizáció jellemzi, nincs diplomáciai összhang.”⁴ Palomares szerint azonban a legnagyobb gond abban gyökerezik, hogy „nincsenek ambiciózus nemzetközi törekvések arra, hogy megoldják a marokkói problémát, és hogy a Népszövetségben állandó helyet foglaljanak el”.⁵

María Fuencisla Marin Castan szerint Kuba elvesztése (1898) után Primo de Riverának a következő problémákat kellett megoldania: „Leküzdeni a kezdeti

1 Anderle Ádám: Spanyolország története. Pannonica, Bp., 1999. 116.

2 Primo de Rivera diktatúrája jelentősen törekedett a politikai hatalom megerősítésére, amely nagyobb kohéziót és állandóságot feltételezett a spanyol külpolitikában, részben kijavítva a korábbi évek problémáit – a folyamatosság hiányát és a döntéshozás összehangolását. Hipolito de la Torre Gómez: La regeneración internacional fallida (1915–1931). In: La política exterior de España (1800–2003). Coord. Juan Carlos Pereira. Ariel, Barcelona, 2009.

3 Gustavo Palomares Lerma: La política exterior española: de la dictadura de Primo de Rivera a la guerra civil 48. In: La Política Exterior Española en el Siglo XX. Ciencias Sociales, Madrid, 1994. 48.

4 Uo.

5 Uo.

zavart, mely a status quo fenntartása körül keletkezett; elismerni a másodrendű ország kategóriát, és a nemzetközi szinten nagyobb szerepet kell vállalni; sokkal realistább diplomáciát folytatni, kilépni az elszigeteltségből; követni a neokoloniális elvet, főleg marokkói területen; a Mediterráneumban érdekelt országokkal rendezni a kapcsolatokat; nemzetközi kapcsolatok újrafelvétele, hogy az ne csak a Foreign Office-tól függjön.”⁶

Spanyolország külpolitikai irányát öt fontos cél határozta meg: biztonság, önállóság, jólét, státus és presztízs.⁷ Kuba függetlenné válása több szempontból is változást hozott Spanyolország életében. Spanyolország gyarmat nélküli országgá vált, felértékelődött szigeteinek és marokkói területeinek a jelentősége. Vagyis a presztízs és a biztonság szorosan összefonódik. Palomares kiemelte a presztízs fontosságát is a spanyol külpolitikában, igaz, ő „orgullo”-nak nevezi, vagyis büszkeségnek. Palomares szerint „a katonai direktórium Afrika- és Tanger-politikáját a világos célok hiánya és a büszkeség vezérelte”. Így akarta Spanyolország megtalálni az egyensúlyt a Mediterráneumban.⁸

A 20. század elején azt láthatjuk, hogy a nagyhatalmak sorra kötik egymással a szerződéseket. 1904-ben francia–angol szövetség jött létre (*Entente Cordiale*). Spanyolország eljutott arra a felismerésre, hogy „egy kis hatalommal rendelkező ország, szövetségesek és nemzetközi garancia nélkül, bizonytalan helyzetbe kerülhet” – írja Carlos Seco Serrano.⁹ Marokkóban Spanyolország helyzete korántsem kielégítő, a törzsi lázadás mellett az a külső veszély is fennállt, hogy esetleg Franciaország vagy Anglia is területszerzési igénnyel lép majd fel. Ezt látva, igyekezett Spanyolország diplomáciai és egyéb szerződések által rendezni kapcsolatát Franciaországgal, Angliával és Portugáliával, létrehozván ezáltal egy új négyoldalú szerződést, amelyhez hasonlóra 70 évvel korábban, 1834-ben már volt példa.¹⁰ Angliával gazdasági területen is erős volt a kapcsolata, a 20. század elején Nagy-Britannia volt a legfőbb kereskedelmi partnere Spanyolorzágnak.¹¹

Geostratégiai szempontból Spanyolország nagyon fontos szerepet játszott, hiszen mind a Földközi-tenger, mind az Atlanti-óceán felé nyitott. „Nemzeti szuverenitása megvédéséhez létfontosságú a területei között a tengeri és légi utak, közlekedés szabadságának biztosítása” – írja Zoltán Márta.¹² Az I. világháborúban vállalt semlegessége is bizonyította, hogy mennyire fontos szerepet tölt be elhelyezkedésének köszönhetően, bár a semlegességgel nem mindenki értett egyet. Ismert Álvaro Figueroa Torres, a Liberális Párt vezetője, többször miniszterelnök

6 *María Fuencisla Marin Castan*: La política exterior española entre la crisis de 1898 y la dictadura de Primo de Rivera. In: *La Política Exterior Española en el Siglo XX*. Ciencias Sociales, Madrid, 1994. 21.

7 *Böde Tamás Tibor*: Spanyolország külpolitikája és kereskedelmi kapcsolatai. BGF Külkereskedelmi Főiskolai Kar, Bp., 2008. http://elib.kkf.hu/edip/D_13994.pdf. A hozzáférés ideje: 2009. április 20.

8 *G. Palomares Lerma*: La política exterior i. m. 49.

9 *Carlos Seco Serrano*: La España de Alfonso XIII, El Estado y la política. Vol. I. Espasa Calpe, S.A., Madrid, 1996. CLV.

10 Uo. CLIX.

11 Uo. CLX.

12 *Zoltán Márta*: A gyarmati hadseregtől a békefenntartó hadműveletek modern, professzionális haderejéig. Doktori értekezés, Bp., 2007. 8.

(Romanones első grófja) mondása: „*Van semlegesség, amely megöl.*”¹³ Spanyolország semlegességét elsősorban az indokolta, hogy sem gazdaságilag, sem katonailag nem volt felkészülve egy újabb háborúra. Illetve, ahogyan majd a II. világháborúban is, úgy gondolta, hogy semlegesként, esetlegesen jó politikával, jól időzített háborúba lépéssel Tanger újra spanyol fennhatóság alá kerülhet. Azonban a háború során végig kísértett annak veszélye, hogy az esetleges háborúba lépéskor a Pireneusoknál állomásozó francia erők megtámadják Spanyolországot, vagy Anglia elzárja kereskedelmi útvonalát. Mindkét lépés végzetes lett volna Spanyolország számára.

Az I. világháború alatt azonban az angol és a francia propagandagépezet sokkal jobban működött, mint a német. A németek csak 1914 után próbáltak olyan spanyol lapokat megnyerni, mint a *Liberal*, az *Imparcial*, az *El País* és a *Correspondencia*, hogy azok németbarát cikkeket közöljenek, illetve IV. Károlyt arra kívánták sarkallni, hogy Habsburg leszármazására való tekintettel rendszeresen levelezzon XIII. Alfonzzal, ezzel is erősítse a két ország barátságát. Ahogyan magában a királyi udvarban (XIII. Alfonz édesanyja, Mária Krisztina Habsburg, felesége, Viktória Eugénia angol), ugyanúgy a társadalomban is kialakult egyfajta kettősség: a lakosság egyik része németbarát, a másik antantbarát volt. Ahogyan Pallagi Mária írja: „*A spanyol nemzet a háború előestéjén két nagy táborra szakadt: a germanófilos (németbarát) és az aliadófilos (antantszimpatizáns) csoportjára, melyek közül utóbbi példaképének a III. Francia Köztársaságot és az angol alkotmányos monarchiát tekintette, és gyűlölte az antidemokratikus, autoriter Német Birodalmat.*”¹⁴

Az biztos, hogy XIII. Alfonznak nagy szerepe volt abban, hogy Spanyolország az I. világháború alatt végig semleges tudott maradni. A marokkói kérdésben tisztában volt azzal, hogy mivel Anglia és Franciaország esetében érdekellentét áll fenn, ezért szövetségese csak Németország lehet. Azonban azt is látta, hogy ha az angolok elzárják hajózási útvonalait vagy megszállják Portugáliát, Spanyolország igen kellemetlen helyzetbe kerülhet, ezért Spanyolorzágnak jól kellett taktikáznia. Romanones grófja tisztán látta a kérdés érzékenységet. „*Semlegesség, mely öl*” című cikkében a következőket írja: „*Amennyiben a német érdekek érvényesülnek, vajon Németország hálás lesz-e segítségünkért? Biztos, hogy nem. Egy győzedelmeskedő Németország a Földközi-tenger feletti uralomra tart majd igényt... És mi nemhogy elefelejtjük marokkói igényeinket, hanem eltékozoljuk önállóságunk bázisát is, melynek biztosítéka a Földközi-tenger semlegessége. A másik alternatíva esetén, ha Németország alulmaradna ebben a konfliktusban, bizonyos, hogy a győztesektől nem számíthatunk semmilyen köszönetre. Mivel döntő pillanatokban nem álltunk mellettük.*”¹⁵ A politikus üzleti érdekeltsége miatt is elsősorban antantpárti volt.

Mindenesetre sokan úgy ítélték meg, hogy „*a brit uralom Gibraltárban nem más, mint egy tövis, mely mély sebet ütött Spanyolország szívében.*”¹⁶ A német-

13 Romanones, Conde de: Hay neutralidades que matan. Diario Universal 1914. aug. 19.

14 Pallagi Mária: A spanyol semlegesség kérdése a bécsi diplomáciában, 1914–1928. Kézirat, Doktori értekezés, Szeged, 2007. 22.

15 Uo. 36–37.

16 Uo. 37.

barátság mellett még az is szólt, hogy Németország és Spanyolország között mindig is szívélyes viszony állt fenn, míg az antanthatalmak már sok borsot törtek a spanyolok orra alá. Sem Németország, sem az Osztrák–Magyar Monarchia nem jelentett geostratégiai szempontból veszélyt Spanyolországra. Az Osztrák–Magyar Monarchia propagandatevékenységét azonban jelentősen megnehezítette az, hogy a rejtjeles táviratokat csak Rómán keresztül tudták eljuttatni Madridba, így azok megérkezése több hetet is igénybe vett.

1906-ban az algecirasi konferencián Németország és Franciaország döntött a marokkói érdekszféra felosztásáról. Franciaország megnyerte Spanyolország támogatását, így Spanyolország kizárólagos jogot kapott a rifek lakta területen. 1912-ben pedig a madridi szerződés értelmében Marokkót két protektorátusra osztotta Franciaország és Spanyolország. Spanyolország azonban a gazdaságilag értéktelen északi résznek nem igazán tudta hasznát venni, emiatt hadjáratba kezdett a belső területek meghódítása érdekében. Németország 1914-ben felajánlotta segítségét a spanyoloknak, repülőgépekről bevethető gázbombákat kísérleteztek ki a célból, hogy a rif felkelők ellen hatékonyan tudjanak fellépni.¹⁷ A Portugáliának küldött német hadüzenet (1916) után és a korlátlan tengeralattjáró-háború következtében, mely során több spanyol hajót is elsüllyesztettek, Spanyolország kereskedelmének 2/3-a megbénult, így sokszor, újra és újra felmerült a spanyol hadba lépés kérdése.¹⁸

XIII. Alfonz a háború végén, mérleget vetve a semlegesség kapcsán, azt mondta: *„Spanyolország kilépett elszigeteltségéből, és visszatért az európai politika körforgásába, ismét olyan hatalommá válva ezáltal, amellyel számolni kell.”*¹⁹ XIII. Alfonz kétségkívül sok mindent tett a béke érdekében, kereső- és segélyszolgálatot hozott létre eltűnt rokonok felkutatására, békepolitikájának köszönhetően még Nobel-békedíjra is jelölték. Azonban ha a gazdasági mutatókat nézzük, akkor az antanthatalmak oldalára billent a mérleg nyelve: Franciaországgal 150%-kal, Angliával pedig 60%-kal nőtt a kereskedelem.²⁰

Spanyolország „elhivatottságai”

A német–francia vetélkedés Spanyolország megnyerése érdekében az 1920-as években is fennmaradt. Fischer Ferenc szerint 1919 után két nagy ideológiai irányzat erősödött meg. Az egyik a „pánhispanizmus”, a másik pedig a „pánamerikanizmus”.²¹ A pánhispanizmus horizontális, az Atlanti-óceánon átívelő egymásra találás. Berlin erőteljesen támogatta ezt a spanyol „szellemi híd” funkciót. Németország erőteljes veszélyként észlelte az észak-amerikai pánamerikanizmust,

17 Fischer Ferenc: Spanyolország jelentősége mint a Németország és Spanyol-Amerika közötti híd. In: A modernizáció határai. Tradíció és integráció Kelet-Európa (hazánk) és a Mediterráneum történetében, 19–20. század. Szerk.: J. Nagy László. Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2002. 44.

18 Pallagi M.: i. m. 64.

19 Uo. 119.

20 Uo. 137.

21 Fischer F.: i. m. 36.

amely kereskedelmi érdekeit erőteljesen veszélyeztetné ezen az „utolsó szabad kontinensen”.²² Ugyanakkor kettős célja is volt Németországnak a pán-hispanizmus támogatásával. Egyrészt megpróbálta a franciák által képviselt „pánlatin” ideológiát ellensúlyozni, egészen addig, míg teljesen vissza nem nyeri mozgásszabadságát és nagyhatalmi pozícióját. Másrészt pedig Németország úgy tekintett Spanyolországra, mint a „Németország és Spanyol-Amerika közötti híd”-ra – írja Fischer Ferenc.²³ A Németország és Franciaország közti rivalizálás a repülőgép-építő projektben csúcsonodott ki. 1926-ban Németországban megalakult a LuftHansa, majd 1927-ben a leányvállalata, az Ibéria.²⁴ Németország nem kevesebbre vállalkozott, mint egy rendszeres transzatlanti repülőjárat létrehozására. Ezzel párhuzamosan felértékelődött Spanyolország és az atlanti-óceáni szigetek jelentősége. Annak ellenére, hogy Németország elvesztette a háborút, újra (légi) nagyhatalommá tudott válni.

A hármas irányú politikai érdekeltséget Szilágyi István a következőképp interpretálja: az európai kontinensből következik „az európai elhivatottság” (vocación europea), az amerikai kontinens egészével való kapcsolat hívta életre az „atlanti elhivatottság”-ot (vocación atlántica), és a Földközi-tenger nyugati medencéjének országaival való külkapcsolat a „mediterrán elhivatottság” nevet kapta (vocación mediterránea).²⁵ Ez tükröződik XIII. Alfonz külpolitikájában is, melynek öt fő célja Carlos Seco Serrano szerint: a Gibraltári-szoros és Marokkó; négyes szövetség; ibérizmus; iberoamerikanizmus és a semlegesség.²⁶

Angel Martinez de Velasco könyvében a „hispanoamericanismo” felerősödését azzal magyarázza,²⁷ hogy egy erős kivándorlási hullám indult meg a latin-amerikai országokba az I. világháborúig.²⁸ Spanyolország kereskedelmi partnert látott a latin-amerikai országokban, hiszen Spanyolország a háború alatt fontos élelmiszer- és hadianyag-ellátóvá vált. Latin-Amerika hídként tekintett Spanyolországra, mely összeköti a kontinens államait a többi európai országgal. Másrészt, mint Angel Martinez de Velasco írja: „Az USA határozott imperialista politikája miatt a latin-amerikai népek újra az anyaország felé fordulnak akkor, amikor Spanyolország megszűnt gyarmattartó lenni, hiszen elvesztette a birodalom utolsó darabjait is.”²⁹

Primo de Rivera diplomáciai hálózat kiépítésével is próbálta erősíteni ezt a kapcsolatot. Míg a századelőn egyetlen latin-amerikai országban sem volt spanyol nagykövetség, addig Primo de Rivera nagykövetet nevezett ki Buenos Aires-

22 Uo.

23 Uo. 37.

24 Uo. 38.

25 Szilágyi István: Demokratikus átmenet és konszolidáció Spanyolországban. Napvilág, Bp., 1996. 145.

26 C. Seco Serrano: i. m. 1996.

27 Angel Martinez de Velasco: Política exterior del gobierno Primo de Rivera con Iberoamérica. Revista de Indias. Madrid, 1977.

28 Az I. világháborúban veszélyes volt az atlanti hajózás. Ekkor a két kontinens közötti kereskedelemre helyeződött inkább át a hangsúly.

29 A. Martinez de Velasco: Política exterior i. m. 790.

be Ramiro de Maeztu személyében.³⁰ Igaz, egészen 1930-ig más latin-amerikai országban nem volt spanyol nagykövetség, 10 állandó követség látta el a diplomáciai feladatokat, és ezek is csak minimális anyagi támogatást kaptak.³¹

Az 1929-ben megrendezett sevillai Ibéroamerikai Kiállítás is megpróbálta Latin-Amerikát közelebb hozni Spanyolországhoz. Ugyan csak Primo de Rivera bukása után, de Havannában és Santiago de Chilében is nagykövetségi rangot kaptak a diplomáciai képviselők. Angel Martínez de Velasco szerint: „Az új követségek létrehozása és közülük néhány nagykövetségi rangra emelése kétségkívül Primo de Rivera diplomáciai hálózat-kiépítési kezdeményezésének köszönhető.”³² Ezenkívül Primo de Rivera gazdasági téren is megpróbálta erősíteni kapcsolatait a latin-amerikai országokkal. Számtalan szerződés, egyezmény született Primo de Rivera hivatali idején, amely elősegítette a kommunikációs hálózat fejlesztését is.³³

Spanyolország külföldi megítélése

Gustavo Palomares szerint egyes országok külpolitikáját erőteljesen befolyásolta, hogyan is ítélték meg az adott ország belpolitikáját, vagyis a jelen esetben, Primo de Rivera diktatúráját.³⁴ Néhány ország, köztük Franciaország is Olaszországot és a fasizmust nagy veszélyként értékelte a Mediterráneumban. Primo és Mussolini rendszere között sokan párhuzamot véltek felfedezni, ezt Primo 1923-as olaszországi látogatása, majd az 1924-es Mussolini-látogatás csak erősítette. Az 1926-os döntőbíróvási szerződés is nyugtalanította Franciaországot. Susana Sueiro szerint: „A Duce, amikor szövetségest keresett Spanyolországban, nem a két rendszer közti analógiára épített, hanem a Franciaországgal szembeni lehetséges ellensúlyt keresett.”³⁵ Primo de Rivera sok kérdésben kikérte Mussolini véleményét, azonban azalatt Mussolini is tisztában volt, hogy Primo de Rivera rendszere nem teljesen azonos az övével. Primo az ország megerősítését kívánta, megszabadítani az országot a korrupciótól, de cselekedeteiben nem kell a fasizmus gyökereit keresni, emeli ki Susana Sueiro.³⁶ Sőt a spanyol miniszterelnököt egyenesen elborzasztották a fasiszták túlkapasai, főleg a katolikus papokkal szemben elkövetett rémtetteik. Leg-

30 Uo.

31 „A spanyol diplomácia finanszírozása Latin-Amerikában nem szegény vagy ritka volt, hanem egyszerűen szörnyű. Sangróniz úgy gondolja, hogy a spanyolok anyagi hozzájárulása a latin-amerikai politikában kevesebb mint 10 százalékát tette ki annak, amit ugyanebből a célból a franciákra fordított.” A. Martínez de Velasco: España e Iberoamerica, Relaciones Internacionales de España en el siglo XX., In: Proserpina I. 1984. 55.

32 A. Martínez de Velasco: Política exterior i. m. 791.

33 A. Martínez de Velasco: España e Iberoamerica i. m. 55.: 1911–1931 között 44 szerződés, megegyezés, egyezmény jött létre.

34 G. Palomares Lerma: La política exterior i. m. 50.

35 Susana Sueiro Seoane: Primo de Rivera y Mussolini. Las relaciones diplomáticas entre dos dictaduras (1923–1930). Proserpina 1. (1984) 29.

36 Uo. 36.

több ország úgy értékelte, hogy „az új kormány egy összetett krízis következménye, nem pedig politikai és társadalmi mozgalomé, melynek következtében a politikai »megoldás« nem feltételez túl nagy változást Spanyolország külpolitikájában” – írja Palomares.³⁷

Franciaország és Anglia is tartott attól, hogy esetlegesen egy túl szoros olaszbarátság esetén Primo de Rivera marokkói politikájában jelentős változás következhet be. Franciaországot is nyugtalanította Spanyolország és Olaszország közeledése, hiszen sokan úgy gondolták, hogy ez a franciák afrikai és marokkói pozícióit erőteljesen veszélyeztetheti. Tanger az 1912-es fezi szerződés után nemzetközi fennhatóság alá került. Ez Spanyolország és Franciaország terjeszkedési szándékában jelentős féket jelentett. Spanyolország ezt a döntést igazságtalannak ítélte meg. „Spanyolország úgy gondolta, igazságtalanság és tévedés volt Tangert a protektorátus alól kivonni, amikor 5 milliárdot és 40 ezer életet áldozott rá. Sőt Tanger spanyol kezekben nem jelentett senki számára veszélyt, hanem mindenki számára garancia volt” – írja Tusell.³⁸ Olaszország a korfui konfliktus óta sem Angliával, sem Franciaországgal nem ápolt túl jó viszonyt, emiatt nem sok esélye volt Mussolininek a tangeri kérdés rendezésére, mely elsősorban 1926 után, a sikeres alhucemasi győzelem után került újra napirendre. 1928 után azonban a tangeri álmoktól mindkét diktátor távol került, amikor Franciaország és Spanyolország szerződést írt alá.³⁹ Más hatalmak esetében nem volt egységes álláspont a diktatúrát és elsősorban a marokkói kérdést illetően. Palomares szerint az amerikaiak úgy ítélték meg, hogy „nehézségekbe ütközne Spanyolország külpolitikájának jelentős változása, illetve az erők átcsoportosítása a Mediterráneumban és Marokkóban”.⁴⁰

A „mediterrán elhivatottság” miatt elsősorban Angliával és Franciaországgal próbált meg Spanyolország jó viszonyt fenntartani. Javier Tusell szerint Anglia inkább „appeasement” politikát folytatott. Tanger status quójának biztosításán kívül az európai béke fenntartása volt a célja.⁴¹

Sok írás született a Népszövetséggel kapcsolatban. Javier Tusell szerint a Foreign Office-t elsősorban ebből a két szempontból érdekelte Spanyolország. Spanyolország népszövetségi tagsága 1926 után vált nyitott kérdéssé, amikor Németország tagja lett a szervezetnek. A Népszövetség bővülése felvetette azt a lehetőséget, hogy az állandó tagok listáját bővítsék, felmerült Brazília, Lengyelország és Spanyolország neve is.⁴² A népszövetségbeli tagság jelentőségének megítélése persze Spanyolországon belül sem volt egységes. A király nem volt túl

37 G. Palomares Lerma: La política exterior i. m. 50.

38 Javier Tusell: La España de Alfonso XIII. y el estado y la política (1902–1931). Vol. II. Del plano inclinado hacia la dictadura al final de la monarquía (1922–1931). Espasa Calpe, Madrid, 1997. 442.

39 G. Palomares Lerma: La política exterior i. m. 52.

40 Uo. 55.

41 Javier Tusell: El dictador y el mediador. Las relaciones hispanoinglesas durante la dictadura de Primo de Rivera. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Centro de Estudios Históricos, Departamento de Historia Contemporánea, Madrid, 1986. 13.

42 J. Tusell: La España i. m. 436.

jó véleménnyel a Népszövetségről, szerinte „a Népszövetség szabadkőművességen alapul, és helyettesíteni kellene egy komolyabb és egy igazságosabb szervezettel”.⁴³ A vezető spanyol politikai elit azonban úgy ítélte meg, hogy esetleges tagság esetén más nemzetközi kérdésekben is eredményeket tudnának kicsikarni.⁴⁴ Mindenesetre, a korfui kérdés után Mussolini szívesen látott volna egy „latin testvért”, egy autoriter államot a Népszövetség állandó tagjai között.⁴⁵ 1926 augusztusa után azonban úgy tűnt, hogy Spanyolország egyre távolabb jutott ettől a céljától. Primo de Rivera teljes mértékben kiábrándult a nagyhatalmak politikájából, mint ahogyan ezt az ABC korabeli írása is tükrözi: „A nagyhatalmak igazságosságával kapcsolatban bizalmatlan, hiszen semmire sem becsülik azt az erőfeszítést, amelyet a spanyolok a világ és a béke előmozdítása érdekében tettek.”⁴⁶

A Népszövetség Spanyolország állandó tagságához való negatív viszonya arra ösztönözte a spanyol kormányt, hogy az ország kilépjen a szervezetből. Ezt a lépést az olasz sajtó élte. Mint Palomares írja: „Az olasz sajtó hősiességként értékelte, amit a nemzeti becsület megvédése érdekében tettek.”⁴⁷ Ugyanakkor Olaszország sajnálatának is hangot adott, hiszen a spanyol kilépéssel elvesztette egyetlen támogatóját a tanácsban. Spanyolország két évig maradt távol a Népszövetségtől. 1928. március 9-én úgy tűnt, hogy a spanyolok végleg visszavonulnak a Népszövetség munkájától. Ekkor főleg a latin-amerikai országok és Olaszország szólaltak fel annak érdekében, hogy Spanyolország folytassa misszióját a tanácsban.⁴⁸ Bár Spanyolország és Primo de Rivera is állandó tagságot szeretett volna, mégis elfogadta a tanácsi tagságot, mely hat évre szól, de valójában 1937-ig folyamatosan tagja maradt a tanácsnak.⁴⁹

A külpolitikát alapvetően a spanyol állam három országhoz – Nagy-Britanniához, Franciaországhoz és Olaszországhoz – fűződő viszonya határozta meg, azonban a kapcsolatok fontosságában és céljaiban különbségek voltak. „Spanyolország számára Nagy-Britannia kötelező támpont volt, vagy legalábbis egyike a két legfontosabbnak, míg Nagy-Britannia számára Spanyolország nem volt egyéb, mint egy figura a bonyolult nemzetközi sakktáblán.”⁵⁰ Tusell úgy látja, hogy „Spanyolországra gyakorolt hatásával Olaszország okozta az alapvető instabilitást a Méditerrán területen”.⁵¹ Azonban azt is hozzátette, hogy a Foreign Office szerint a nagyhatalmak közötti egyensúly fenntartása szempontjából Spanyolország nem jelentett akkora veszélyt, mint Olaszország.⁵²

43 Uo. 441.

44 Uo. 437.

45 Gustavo Palomares Lerma: Mussolini y Primo de Rivera: Política exterior de dos dictadores. 1989. Madrid, Eudema Universidad, 1989. 123.

46 Uo. 131.

47 Uo. 132.

48 Uo. 133.

49 Uo. 134.

50 J. Tusell: El dictador i. m. 14.

51 Uo. 18.

52 Uo.

A már említett 1926-os olasz–spanyol szerződés létrejötte azonban sokakban felvetette annak a rémképét, hogy esetlegesen a marokkói kérdés rendezése érdekében Olaszország és Spanyolország összefog, hogy közös erővel lépjen fel Franciaországgal szemben. Azonban Tusell szerint „*sem a franciák, sem az angolok nem gondolták komolyan, hogy valódi közeledés lenne Spanyolország és Olaszország között*”.⁵³ Carlos Serrano nézete is nagyon jól tükrözi azt a viszonyt, amely Spanyolország, Anglia és Franciaország között fennállt: „*Franciaország szomszédsága nélkül Spanyolország végérvényesen Anglia hatalma alá tartozna. Ha Anglia visszavonulna a szigeteire, a franciák hatalmukba kerítenék a Rajnától egészen Gibraltárig tartozó területeket. És ha egyik ország sem létezne, akkor afrikaiak lennének.*”⁵⁴

Spanyolország külpolitikáját mégis José Ortega y Gasset idézete fejezi ki a legjobban: „*Amikor Spanyolország európaizációjáért küzdünk, nem akarunk mást, mint egy, a francia és német kultúrától különböző, új kulturális forma kialakítását... A világ spanyol értelmezését akarjuk. Ennek megteremtéséhez azonban hiányzik a szubsztancia, hiányzik az anyag, amit el kell készítenünk... Nem kérünk mást, csak azt: Spanyolországra európai nézőpontból tekintsenek... a Franciaországba belefáradt, a Németországban kimerült, az Angliában legyengült... Európának napsütötte, új ifjúságunkra van szüksége.*”⁵⁵

Lezárva áttekintésünket, arra juthatunk, hogy a 20. század első harmadának fontos spanyol külpolitikai kérdései közt nem szerepelt Közép- és Kelet-Európa, de hozzátehetjük: a spanyol külpolitika-történet horizontján sem jelentek meg régióink országai, sem a két régió közötti kapcsolatok kérdései.

53 J. Tusell: La España i. m. 446.

54 C. Serrano Seco: i. m. CLVIII.

55 Uo.

